

Indledningen er redigeret af Stine Guldahl Holst og Krista Stinne Greve Rasmussen
Tilsyn ved ph.d. Klaus Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Fru Maries Bautasteen ved Rønnebæksholm”

ved Kirsten Vad

Indhold

- 1 Baggrund og anledning
- 2 Fru Maries Bautasteen ved Rønnebæksholm
  - 2.1 Mindestenen
  - 2.2 Adelsfruen og Grundtvig
  - 2.3 Den vakte Marie
  - 2.4 Dannekvinden Marie
  - 2.5 Kærlighedens udtryk
- 3 Anvendt litteratur
  - 3.1 Trykt
  - 3.2 Utrykt

1 Baggrund og anledning

Den 9. juli 1854 gik Grundtvigs ægtefælle Marie bort. Parret var blevet gift i 1851, og den 15. maj 1854 havde Marie født sønnen Frederik. Marie døde i barselsengen otte uger efter, at sønnen var kommet til verden.

Marie var en foretagsom kvinde, som havde overtaget driften af Rønnebæksholm, en herregård ved Næstved, efter hendes første mand Harald Tofts død i 1841. Harald Toft havde købt Rønnebæksholm i 1840, og i den korte tid han bestyrede stedet, nåede han at opkøbe mere jord til godset og at afskaffe hoveriet (Carlsen 1861, s. 270 f.). Under Maries ledelse af godset, arbejdede hun for, at godsets bønder skulle overtage deres gårde, først til arvefæste og senere til selveje. Omkring halvdelen af godsets bønder tog imod dette tilbud (Carlsen 1861, s. 272).

Året efter Maries død rejste godsets husmænd og bønder en sten til minde om hende. Mindestenen blev sat ved Mogenstrup Ås, og den blev indviet på Maries fødselsdag den 4. august 1855.

Grundtvig og Marie havde vekslet mellem at bo på Rønnebæksholm om sommeren og i København om vinteren. Da de giftede sig, havde Marie overdraget Rønnebæksholm til sin datter fra første ægteskab, Haralda Toft, men hun fortsatte selv med at stå for driften af godset (Høirup 1955, s. 22). Efter Maries død blev Grundtvigs tilknytning til Rønnebæksholm mindsket, og da mindestenen skulle indvies, boede Grundtvig i København. Maries søster, Franziska Carlsen, inviterede i anledning af indvielsen Grundtvig og sønnen Frederik til Rønnebæksholm, og hun beskrev bl.a. at bønderne ønskede “meget at De vilde være med dem ved denne Leilighed” (brev fra Franziska Carlsen til Grundtvig, jf. Bæksted 1960, s. 347; Grundtvig-arkivet, fasc. 742). Grundtvig deltog i indvielsen og holdt i den forbindelse en tale.

2 Fru Maries Bautasteen ved Rønnebæksholm

2.1 Mindestenen

Indvielsen af Maries mindesten gav Grundtvig anledning til at skrive en artikel, hvor han skildrede Maries betydning for ham selv og lokalområdet ved Rønnebæksholm. Artiklen udkom i *Dannebrog* den 25. august, et par uger efter indvielsen.

Første del af artiklen handler om mindestenen. Grundtvig så rejsningen af stenen, som Rønnebæksholms bønder og husmænd selv havde bistået, som et “et godt Varsel om den ‘dannede Bondestand’”, og han bifaldt, at de havde valgt en “trofast *Kampesteen*” som materiale (sp. 1). Han var også imponeret over, at de havde indsamlet en del penge til stenen – Grundtvig vidste ikke, hvor meget den havde kostet, men han mente, bønderne havde betalt “meget meer end de vilde give for ingen Ting” (sp. 2).

Grundtvig var dog ikke tilfreds med indskriften på stenen, som i hans øjne kunne have “været meget bedre, naar den havde været noget læseligere og meget kortere, omtrent som paa vore gamle Runestene”, og han ville ønske, at bønderne blot havde skrevet “Bønder og Huusmænd satte af dem selv denne Ære-Støtte for Fru *Marie* til *Rønnebæksholm* 1855. Gud glæde hendes Sjæl i Himmerig!” (sp. 3). Bøndernes indskrift var noget længere. Den fyldte 14 linjer og beskrev bl.a., at Marie bortskaffede hoveriet, skænkede jagtfrihed og overdrog ejendomsret til bønderne (Erichsen 2002, s. 65).

Ifølge Grundtvig skulle man huske på, at alle bogstaver, både dem på papir og sten, var døde. Bogstaverne var intet uden en mund, som kunne tale det levende ord og derigennem give besked om, hvad bogstaverne “*peger paa*” (sp. 3). Hvis man ønskede, at Maries eftermæle skulle bestå, var det ikke godt nok at indgravere ord til hendes minde på en sten, den levende erindring om hende skulle i stedet føres videre gennem bønderne og deres familiers fortællinger om hende (sp. 4).

At det var paradoksalt at kritisere bøndernes indskrift på en sten i en artikel, som også

fungerede som en erindring om Marie, indså Grundtvig selv. Han argumenterede dog for, at hans udgivelse kunne "tjene til at opfriske Mindet" hos Maries bekendte, familie og børn (sp. 6).

2.2 Adelsfruen og Grundtvig

I artiklen giver Grundtvig en karakteristik af Marie gennem de roller, han havde kendt hende i; som godsejer, en vakt kvinde og en brav dansk kvinde.

Grundtvig lægger vægt på, at Marie var en stolt adelsfrue, som endda nedstammede fra den danske adelsslægt Lange (sp. 8). Marie havde ikke 'Lange' direkte i sit navn, men hendes far, Christen Rasmussen Carlsen, havde påberåbt sig slægtskab med adelsslægten Lange, og blev i 1817 adlet med slægtens våbenmærke, tre roser i et sølvfelt (Møller 1960, s. 9; Bojsen-Møller 2007, s. 22 f.). Det var meningen, at slægten skulle føre navnet Carlsen-Lange, dette blev dog aldrig officielt indført i familien (Bæksted 1960, s. 301). Marie og Grundtvigs søn, Frederik, fik dog Lange som en del af sit navn.

Marie var lige præcis den adelsfrue, hun havde lyst til at være – "hun var ikke lappet sammen af Ridder-Romaner" og bøger om våbenskjold, med derimod "skabt til være hvad hun ønskede, og modig til at vise hvad hun var, ligegyldig ved hvad Verden derom vilde tænke eller sige" (sp. 6). Maries forvaltning af godset blev fremhævet. Grundtvig beskriver bl.a., hvordan han kunne sidde i rummet ved siden af Maries arbejdsværelse med døren på klem og lytte til hendes timelange samtaler med bønder og husmænd, hvori hun ansporede dem til at overtage deres egne gårde (sp. 8). Ifølge Grundtvig nåede Marie at komme af med omkring halvdelen af Rønnebæksholms gods på denne måde, og han skønnede, at hun ville have nået at blive det hele kvit, hvis hun havde levet nogle år endnu (sp. 7).

2.3 Den vakte Marie

Marie var en del af de gudelige forsamlinger på Sydsjælland, da Grundtvig stiftede bekendtskab med hende i 1845. De gudelige forsamlinger er en samlebetegnelse for de vækkelsesbevægelser, der opstod i Danmark mellem 1800-1849, ofte med et pietistisk vækkelsessyn. På godset Rønnebæksholm lod Marie forsamlingsfolkene holde møder, på trods af at der var forsamlingsforbud. Da Marie i 1845 sammen med sin mor og søstre opsøgte Grundtvig i København, havde Grundtvig allerede kendskab til hende og hendes søstre gennem breve fra deres fælles ven Peter Rørdam (Bojsen-Møller 2007, s. 8-11). Grundtvig var derfor klar over, at Marie både husede og var en del af de gudelige forsamlinger. Han anså sig selv for at være den "skarpeste Torn i Øiet" på denne bevægelse, og han blev overrasket over, at Marie opsøgte ham (sp. 9 f.). De gudelige forsamlinger var omdrejningspunktet for Grundtvigs første møde med Marie, og selvom de havde flere uoverensstemmelser, og Grundtvig bl.a. havde udfordret Marie med sit syn på forsamlingsbevægelsen, så gik der ikke længe, før Marie besøgte Grundtvig igen (sp. 10 f.). Hos Grundtvig forventede hun, at få "ret og reen Besked [...] paa vigtige Spørgsmaal", hvilket ikke havde været muligt hos de præster, hun tidligere havde opsøgt. Disse havde haft tendens til at indsvøbe sig i "deres *præstelige* Værdighed, der ikke tillod dem at behandle saa vanskelige

Spørgsmaal med ustuderede Folk og det af Kvinde-Kiønnet” (sp. 11).

2.4 Dannekvinden Marie

Grundtvig beskriver, hvordan Marie “alvorlig” havde “sat sig for at giøre mit [dvs. Grundtvigs] Bekiendskab” (sp. 11), hvilket lykkedes for hende de kommende år. Det var særligt under Første Slesvigske Krig 1848-1850, at Grundtvig og Maries forhold udviklede sig til et “inderligt, uopløseligt Venskab” (sp. 9). Da Grundtvig i 1848 besøgte Rønnebæksholm gods i forbindelse med et møde med “Danskhedens bedste Venner” i Næstved, oplevede han, hvordan “*Danskheden*” var brudt igennem hos Marie (sp. 12). Marie forstod, “hvad det *Menneskelige* har med det *Guddommelige* og det *Folkelige* med det *Christelige* at giøre” (sp. 12). Hun støttede Grundtvigs ide om oprettelsen af en folkelig højskole, og da han til sin 70 års fødselsdag i 1853 havde modtaget en ‘æresgave’ på 7.000 rigsbanksdaler til oprettelsen af sin egen højskole (pengene blev indsamlet blandt hans danske og norske støtter), havde Marie – ifølge Grundtvig – haft en finger med i spillet (sp. 8 f.; Søndergaard 2013, s. 68 f.). At højskolen var et fælles projekt, cementerede Grundtvig ved at bekendtgøre, at den kommende højskole skulle kaldes “*Marielyst*” (sp. 8). I foråret 1855 havde han købt en gård på det nuværende Nørrebro i København, der dengang var ubebygget. Højskolen åbnede året efter, den 1. oktober 1856, og Grundtvig havde da omdøbt gården til Marielyst, mens højskolen blev kaldt det fulde navn Grundtvigs Højskole på Marielyst (Rosendal 1906, s. 48-56).

2.5 Kærlighedens udtryk

I perioden som ægtefolk havde parret tilbragt meget tid sammen, og Grundtvig mindes i artiklen de stunder, hvor Marie havde sagt “*jeg vil gjerne være hos dig*” (sp. 12). I disse situationer kunne Grundtvig ikke få sig selv til at udtrykke sin forundring over, at en kvinde, der var så rig på smukke ord, valgte at ytre sin kærlighed på denne ‘fattige’ måde. Det var først efter Maries død, at Grundtvig forstod dybden i hendes kærlighedserklæring. Hendes ord var nu blevet Grundtvigs eget “Liv-Udtryk”, og han kunne med sandhed sige, at han “vilde gjerne være hos hende, skøndt Døden ligger imellem os!” (sp. 12 f.).

I slutningen af artiklen fremhæves sønnen Frederik. Han kaldes Marie og Grundtvigs “Samlivs Frugt”. I ham er parret blevet til én, og Grundtvig håber, at han vil komme til at give dem begge det bedste eftermæle (sp. 13).

3 Anvendt litteratur

3.1 Trykt

- Bojsen-Møller, Jutta (2007) *Grundtvig og Marie – en fortælling fra Rønnebæksholm*. Næstved.
- Bæksted, Anders (1960) “Omkring ‘Venligheden’. Grundtvigs sommerhus på Rønnebæksholm” i *Historisk Samfund for Præstø Amt*, s. 293-380. Næstved.

- Carlsen, Franziska (1861) *Noget om og fra Rønnebæk Sogn med Rønnebæksholm, samlet af Franziska Carlsen*. København.
- Erichsen, John (2002) *Rønnebæksholm. En herregård ved Næstved*. Næstved.
- Høirup, Henning (1955) *Frederik Lange Grundtvig*. København.
- Møller, Poul (1960) *H.R. Carlsen. En grundtvigsk aristokrat i dansk politik fra stændertid til provisorieår*. København.
- Rosendal, Hans (1906) *Grundtvigs Højskole 1856-1906*. Kolding.
- Søndergaard, Knud (2013) *Asta Grundtvig. Liv og virke - slægt og venner 1826-90*. København.

3.2 Utrykt

- Manuskript i Grundtvig-arkivet, Det Kongelige Bibliotek, København, fasc. 742.